

SPLIĆANI U *JUDITI*

Branko Jozić

UDK: 821.163.42-13.09Marulić, M.
929(497.583Split)“14“
Izvorni znanstveni rad

Branko Jozić
Marulianum
Split
marulianum.split@gmail.com

U radu se sabiru dostupni podaci o Petretu Sričiću i don Dujmu Balistriliću – dvojici Splićana, Marulićevih suvremenika, čija se imena pojavljuju u prvom izdanju *Judite* (1521). U Prilogu se prvi put objavljuju arhivski dokumenti koji dodatno osvjetljavaju lik don Dujma Balistrilića, a pružaju i zanimljiv uvid u splitsku renesansnu sredinu.

Ključne riječi: Petar Srića, Dujam Balistrilić, *Judita*, sudski procesi

Osim likova koji su dio starozavjetne priče o Juditi, kao i likova iz drugih biblijskih knjiga te iz antičke povijesti i mitologije, u izdanju Marulićeve *Judite* pojavljuju se i imena dvojice Splićana, Marulićevih suvremenika – Petreta Sričića i don Dujma Balistrilića. Obljetnica prvoga tiskanog izdanja *Judite* prigoda je da se o ovoj dvojici sabere poznato i doda nekoliko novih podataka iz arhiva, da se upozori na još neka neodgovorena pitanja i iznesu pretpostavke.

1.

Petre Sričić spominje se u eksplicitu *Judite* kao onaj koji je zaslužan za njezino tiskanje:

Ovdi svaršuju knjige Marka Marula Splićanina svarhu istorije svete udovice Judite, štampane u Bnecih pomnjom i nastojan'jem Petreta Srićića Splićanina. Na svem Bogu hvala. Amen.

Srićiću imamo zahvaliti za još jedno, za marulologiju iznimno važno djelo: Marulićev životopis, koji nam pruža obilje dragocjenih biografskih podataka. Naime, Frane Božićević, koji ga je sastavio, u posveti tog djelca naslovljenoj Petru Lukareviću piše:

Marulićev dakle život, koji si već dulje vrijeme od mene vruće iskao i koji je doduše zbijen na malenu listu papira, ali će tijekom vremena ipak narasti do golemih svezaka i brojnih primjeraka, posvećujem i drage volje predajem Giulianiju jer je učen, Marulićevim rođacima i prijateljima jer su ga dostojni, tebi jer ti veoma mnogo dugujem.¹

Što znamo o Petretu Srićiću? Bio je iz drevne obitelji Srića Lukarić i u srodstvu s Markom Marulićem (njegova je prabaka bila sestra Marulićeve bake iz obitelji Geremia – de Chuchiulis).² Srodstvo je pridonijelo bliskosti i isprepletenosti životnih sudbina tih dviju obitelji, što je višekратно dokumentirano. Petar Srića stariji (djed Petreta koji se zauzeo za tiskanje *Judite*) bio je optužen da je zajedno s Nikolom, ocem Marka Marulića, te Ivanom («Jancijem») Albertijem, Nikolinim šurjakom, iz komunalne kancelarije ukrao oporuku Jakobine, sestre Nikole Papalića, s kojim su se kasnije na sudu sporili Marko i Dujam Marulić.³ Nakon smrti Nikole Marulića Petar je bio zastupnik njegovim nasljednicima u sporu s nasljednicima Katarine Kukuja,⁴ a bio je i jedan od sudaca (uz Dujma Papalića i

¹ Frane Božićević, *Život Marka Marulić Splićanina*, priredio i preveo Bratislav Lučin, Književni krug Split – *Marulianum*, Split, 2007, 27. Lucharus je latinizirano prezime splitskih Srića (usp. i Mario Nepo Kuzmanić, *Splitski plemići, prezime i etnos*, Književni krug Split, 1998, 26–29; Milan Ivanišević, »Promišljanje o rodovima Lukari u Splitu i Lukarević u Dubrovniku«, *Kulturna baština* 41 (2015), 5–40).

² Usp. M. N. Kuzmanić, n. dj. (1), 28.

³ *Die XIII Aprilis. Venerunt in cancellaria comunis ser Petrus Srichia, ser Nicolaus Pecinich, dominus Zanzius de Albertis et ut credit ser Petrus Natalis. Et ipse ser Petrus Srichia finxit se uelle querere testamentum domine Donate, eius uxoris, et ipse aperta capsula testamentorum comunis cepit querere dictum testamentum una cum ipso se <r> Petro. In qua inquisitione uidit quod ipse ser Petrus per clandestine posuerat in manica sue uestis testamentum quondam domine Jacobine, sororis dicti ser Nicolai de Papalibus.* (Državni arhiv u Zadru [DAZD], sv. 34, f. 75r; »Processi Maruli«, priredio Branko Jozić, CM XXX [2021], 94)

⁴ »1476, 28 luglio... Nobilis iuuenis Marcus quondam domini Nicolai Pecinich de Spalato heres dicti quondam ser Nicolai cum fratribus suis nomine dicte hereditatis pro qua promisit de rato et rati habitone in suis bonis omnibus modo, via, iure et forma quibus

Koriolana Cipika) u podjeli imovine između Nikolinih nasljednika i Dujma Marulića.⁵ Nadalje, on se zauzeo za osporavanje odluke splitskog vicekomita Petra Bellegna, koji je iz nama nepoznatog razloga u progonstvo otjerao njegova sina Franu Sriću i Šimuna Marulića, Markova brata. U tu je svrhu 10. veljače 1477. Petar kao svog opunomoćenika imenovao Marca Masu, plebana Sv. Pantaleona u Mlecima.⁶ Pored ovih i podataka što ih u citiranim radovima donose Fisković i Ivanišević, u arhivskoj građi nalazimo još nekoliko zanimljivosti o Petru Sriću. U jednom sporu koji se 1462. vodio u Veneciji za svoje je zastupnike imenovao tamo nastanjena Splićanina Andriju Albertija i Mlečanina Andriju Gradeniga.⁷ Prije toga je 1453. istog Gradeniga imenovao svojim opunomoćenikom koji je trebao pronaći i vratiti mu ukradenog psa.⁸

O povezanosti dviju obitelji (Srića i Marulić) imamo još nekoliko naznaka. Spomenutom Frani Sriću Marulić je spjevao epigram, u kojem ga hvali kao izvrsna plesača, a Franinu sinu Jerolimu epitaf. Na koncu, Petre, Franin sin, bio je jedan

melius potuit et potest fecit, constituit et ordinavit nobilem virum ser Petrum Srichia de Spalato suum et dicte hereditatis procuratorem ad petendum et exigendum a commissariis sive heredibus et debitoribus quondam domine Catharine olim uxoris ser Doimi de Chuchiola de Spalato quicquid habere debet dicta hereditas de bonis dicte domine Catharine...« (Giuseppe Praga, »Spogli dall'Archivio di Spalato (sec. XV)«, vol. I^o, Biblioteca Nazionale Marciana, Mss. italiani, Cl. VI, N.º 522, coll. 12316, 324; usp. i »Processi Maruli«, n. dj. [3], 60 slj.).

⁵ *Die 23 Februarii 1482. Super oppositione facta persone ser Doymi Picenich, testis ut supra inducti, dixit se hoc tantum scire, quod ipse testis cum ser Coriolano Cipico /1435v/ et ser Petro Srichia fecerunt tanquam iudices arbitri inter heredes dicti quondam ser Nicolay Picenich et dictum ser Doymum Picenich quandam sententiam arbitrariam de qua dictus ser Doymus Picenich non contentus fuit.* (»Processi Maruli«, n. dj. (3), 104; o Marulićevu parničanju usp. i Cvito Fisković, »Prilog životopisu Marka Marulića Pečenića«, *Baština starih hrvatskih pisaca*, Čakavski sabor, Split, 1979, 64–87).

⁶ Državni arhiv u Zadru, Arhiv stare splitske općine, kutija 15, sv. 32, sveščić 1–2, f. 239v; usp. B. Jozić, »Marulić – uznik; novi prilog za životopis«, *CM XXVII* (2018), 106.

⁷ »1462, 7 agosti il nob<ilis> Spal<atensis> ser Petrus condam ser Thome de Srichia nomina suoi procuratori per una casa [i. e. causa] che si trattava a Venezia spectabilem dominum Andream Gradonico condam d<omi>ni Antonii patricium Venetiarum et nobilem virum Spalatensem ser Andream filium ser Mathei de Alberti habitatorem Venec<iis>.« (G. Praga, n. dj. [4], 363). K tome Andriju Albertija je Petrova supruga Donata 1472. imenovala prokuratorom u jednom sporu koji se vodio u Veneciji (G. Praga, n. dj. [4], 242). Primijetiti je da se Petar pojavljuje na sudu 16. travnja 1478. kao svjedok u sporu Marulića s Nikolom Papalićem, što znači da je tada još živ (usp. »Processi Maruli«, n. dj. [3], 97–98).

⁸ »1453, 23 luglio. Nobilis vir ser Petrus de Srichia civis et habitator Spaleti condam ser Thome ... constituit ... spectabilem virum d<omi>num Andream Gradenico fillium spect<abilis> et g<ener>osis d<omi>ni Antonii Gradinico de Venec<ia> absentem tamquam presentem suum... procuratorem ad petendum et recuperandum unum eius canem bracum sibi spoliatum et furtive vias conductum ex Spaleta« (G. Praga, n. dj. [4], 70).

od sudaca kurije i svjedoka pred kojima je pročitana Marulićeva oporuka.⁹ Ta povezanost u nekoj mjeri osvjetljava njegovo zauzimanje oko tiskanja *Judite*. »Pomnja i nastojan'je« podrazumijevaju prikupljanje sredstava za troškove tiskanja, pronalaženje slagara za djelo na jeziku mletačkim tiskarima stranu, a moguće i uredničke poslove. Činjenica da su Sriće u Veneciji trgovali¹⁰ i imali ljude koji su ih zastupali u raznim poslovima zacijelo mu je olakšala pothvat. Dakle, bliskost i isprepletenost životnih sudbina ovih dviju splitskih plemićkih obitelji podupire misao Bratislava Lučina da je tiskana *Judita* mogla biti ujedno dar prijatelja i rođaka njezinu piscu za 71. rođendan.¹¹

2.

Dujam Balistrilić spominje se na počasnom mjestu, kao destinatar spjeva:

Počtovanomu u Isukarstu popu i parmanciru splickomu gospodinu dom Dujmu Balistriliću, kumu svomu, Marko Marulić umiljeno priporučen'je z dvornim poklonom milo poskita.

Šaljući mu svoju *Juditu* na koncu posvete moli: »I vi poni dvorno ju primite, dobrovoljno nastanite, i ku vazda hvalite dilom, tu pohvalite i ustmi, jer je naučna hvaljena biti, navlastito od svetoga reda vašega popovskoga.« Što znači primjedba da Balistrilić Juditu vazda hvali djelom i je li to bio nekakav poticaj Maruliću da ju »stumači našim jazikom«, nije jasno. No znamo da je Balistrilić zaslužan za Marulićev prijevod na hrvatski glasovitog djela *De imitatione Christi*. U kolofonu jasno piše da ga je načinio na njegov zahtjev i o njegovu trošku:

Hoc opuschulum de Latino sermone in dalmaticu(m) á Marcho Marullo fuit conuersum Anno d(omi)nice incarnationis MD. die XX Junij, rogatu et impensis r(everen)di p̄s̄biteri Domnij de Balistis primincerij[!] eccl(es)ie Spalatensis ad laudem dei proximor(um)que salutem qua(m) idem deus scriptori, lectori, auditoriq(ue) tribuere dignetur sempiternam. Amen.¹²

⁹ LS 74 (13); LS 157 (219); »Marulićeva oporuka«, priredio i preveo Lujo Margetić, CM XIV, 37.

¹⁰ Tako nalazimo zapisano da je 28. rujna 1482. Frane Srića brodom Grge Japranica u Mletke odveo vino, smokve, konope, sir... (DAZD, sv. 35, f. 249r).

¹¹ Usp. Bratislav Lučin: »Juditin jubilej«, *Pet stoljeća prvotiska Marulićeve Judite (1521–2021); Trideset prvi Marulićevi dani: znanstveni, književni i izdavački program*, Književni krug Split – *Marulianum*, Split, 2021, 59.

¹² »Zagrebački rukopis« (izgubljen), Gradska knjižnica, Zagreb, R 134, f. 125v. Tomasović piše kako se Balistrilić brinuo za obnovu liturgijskoga života u Splitu i za uspostavljanje reda i ozbiljnosti u kleričkom staležu pa zaključuje da je vjerojatno zbog toga,

Tko je bio don Dujam i kakva je veza između njega i Marulića? Dujam Petrov Balistić / Balistrić / Balistrilić bio je kanonik primicerij splitske Crkve od 1479. do 1506. S kanonikom Jurjem Marulićem bio je 1495. u kaptolskom odboru za vođenje parnice protiv nadbiskupa Bartolomeja Averoldija, kojemu je 1501. ipak bio vikar.¹³ Pred kraj života (poslije 1506), prema predaji koju prenosi Petar Hektorović,¹⁴ don Dujam se povukao u Nečujam na Šolti. Tu mu se gotovo već kao šezdesetogodišnjak na dvije godine (1509–1511) pridružio Marulić i tu je književno stvarao.¹⁵

Misao da je Balistrilić bio Marulićev mecena, kako ga je nazvao Tomasović, valja dodatno razmotriti. Morovićeva pretpostavka da se »trošak«, posebno istaknut u kolofonu prijevoda *Od naslidovan'ja*, »svodio najvjerojatnije na Marulićev boravak u gostima kod Balistrilića, ili na nabavku same knjige u njenu latinskom izdanju«¹⁶ barem djelomično ne stoji jer je prijevod zgotovljen gotovo desetljeće prije njegova boravka u Nečujmu i jer našem piscu nije bila nužna takva materijalna pomoć kad znamo da su Marulići bili prilično imućni.¹⁷ Gore navedena

u svrhu promicanja pobožnog života svećenika i redovnika, sklonih svjetovnim porocima i uživanjima, Maruliću povjerio prijevod asketskoga srednjovjekovnoga djela *De imitatione Christi*. (Mirko Tomasović, »Šest 'pričica' o *Juditi* Marka Marulića (Povodom njezine pete stoljetnice)«, *Mogućnosti* 7–9 [2000], 2).

¹³ Dosadašnji podatak da se kao primicerij spominje od 1482. do 1506. (Duško Kečkemet i Redakcija, »Balistrilić, Dujam«, *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod »M. Krleža«, Zagreb, 1983, I, 397–398) valja ispraviti. U arhivu Splitske općine zabilježen je kao primicerij već 1479 (G. Praga, Spogli dall' Archivio di Spalato (sec. XV), vol. II°, Biblioteca Nazionale Marciana, Mss. italiani, Cl. VI, N.º 523, coll. 12317, 44; 46); o njemu usp. još Ivan Ostojić, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1975, 219; Cvito Fisković, »Marulić, Balistrilići i Meštrovici u Nečujmu«, CM IV (1995), 129–137; M. Tomasović, »Dujam Balistrilić, jedini Marulićev mecena«, *Baština* 24/31 (2002), 99–108. O obitelji Balistris (de) usp. Mario Nepo Kuzmanić, *Splitski građani: prezime i etnos (i drugi članci)*, Književni krug Split, 2017, 44–45.

¹⁴ »Pojdosmo k Nečujmu za kušati sriću, / gdi je bil Dom Dujmu stan Baništriliću, / koji Split ostavi i tamo se zavi / cić Božje ljubavi, da ga bolje slavi...« Petar Hektorović, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, stihovi 763–766.

¹⁵ F. Božičević, n. dj. (1), 35. U nečujamsku fazu smještaju se neka Marulićeva djela. Osim pjesničke poslanice – odgovora Frani Božičeviću i prepjeva Petrarkine kancione *Vergine bella* na latinski, pretpostavlja se da je u tom razdoblju dovršio *Pedeset priča (Quinquaginta parabola)*, na latinski preveo tzv. *Hrvatsku kroniku* pod naslovom *Djela dalmatinskih i hrvatskih kraljeva (Regum Delmatię atque Croatiaę gesta)* te započeo ep *Davidijadu (Dauidias)*. Dakle, više je Marulićevih tekstova izravno ili neizravno povezano s Balistrilićem.

¹⁶ Hrvoje Morović, »Marulićev prijevod srednjovjekovnog djela 'De imitatione Christi'«, *Čakavska rič* 1 (1972), 187.

¹⁷ Vidljivo je to iz Markove oporuke (CM XIV [2005], 25–71). Marulići su se bavili i trgovinom: svoje su proizvode vozili u Mletke, a Nikola je raznu robu slao i u Bosnu

formulacija mogla bi značiti da je Marulić računao na to da će se djelo tiskati, a da će troškove tiska platiti don Dujam. Svakako, bilo mu je stalo da, kao i *Od naslidovan'ja, Juditu*, djelo na koje je bio osobito ponosan, stavi pod pokroviteljstvo osobe ugledne u okruženju kojem je ono bilo namijenjeno. No upravo se tu pojavljuje problem jer je upitno koliko je za takvu čast Balistrilić bio prikladna osoba. Naime, neki novootkriveni podatci prikazuju ga u dosta ružnom svjetlu. Bilo bi pretjerano tvrditi da je to razlog što je *Judita* tiskana tek dva desetljeća nakon dovršetka, ali svejedno te podatke valja razmotriti.

Kao kanonik don Dujam je bio rektor crkava sv. Martina de Colonia i sv. Jakova de Colonia; uživao je pripadajuće im beneficije kao i beneficije crkvice sv. Jeronima na Marjanu. K tome dva mu je zemljišta 1473. ostavio kanonik i primicerij Grgur pok. Petra, rektor crkve sv. Anastazije,¹⁸ a zapisom splitskog biskupa Priulija Balistrilići su imali patronat nad crkvicom sv. Petra u Nečujmu na Šolti.¹⁹ Kanonici su živjeli od dodijeljenih im posjeda,²⁰ ali dio prihoda bili su dužni davati za potrebe mjesne i sveopće Crkve. Porezi na prihode prvi se put javljaju za pontifikata Inocenta III. 1199. godine i bili su nametnuti za potrebe križarskog rata. Ubirali su ih od Kurije ovlaštteni skupljači (*collectores*) koji su među lokalnim klerom uzimali pomoćnike (*subcollectores*). Oni su procjenjivali vrijednost nadarbine, iznos koji se treba platiti, rokove itd.²¹ Na tom području, gdje su jedni nastojali utajiti ili platiti što manje, a drugi utjerati što više, razumljivo, dolazilo je do sporova. O dva takva spora, u koja je bio umiješan Balistrilić, nalazimo zapise u arhivu stare splitske općine i ovdje ih donosimo u prijepisu.

Prvi je kaznena tužba koju je 1478. kanonik Ilija Babalić iz svoje postelje podnio komunalnom kancelaru Grguru, a ovaj ju je proslijedio Tomi Riskoviću, arhidakonu i nadbiskupijskom vikaru.²² U njoj Dujma Balistrilića predstavlja kao čovjeka koji nema pred očima Boga, ne poštuje papine zapovijedi, koji je silno uvrijedio Njegovo Gospodstvo i Svetost, koji je na sramotu cijeloga Rimskog dvora i svekolike kleričke vojske. Dodaje kako je Balistrilić gradu Splitu priuštio puno nevolja, sramote i ogovaranja. Babalić o tome obavješćuje nadležne kako

Antunu Ivanovu, koji mu je ostao dužan gotovo tisuću dukata (usp. »Processi Maruli«, n. dj., [3], 69, 72). O imućnosti obitelji govori i pozamašna svota od tisuću dukata kojom su braća jamčila za Markovo puštanje iz zatvora (usp. B. Jozić, »Marulić – uznik: novi prilog za životopis«, CM XXVII [2018], 105).

¹⁸ Usp. G. Praga, n. dj. (4), 273.

¹⁹ C. Fisković, n. dj. (13), 130.

²⁰ Dakako, mogli su ih iznajmljivati i ubirati dio prihoda. Ostojčić (n. dj. [13], 238) bilježi kako Ilija Bavalić od 1462. do 1478. iznajmljuje zemlje svoje prebende na Poljudu i *ad Dilatum*.

²¹ Više o tome v. Jadranka Neralić, *Put do crkvene nadarbine*, Književni krug Split, 2007, 57 slj.

²² O njemu usp. I. Ostojčić, n. dj. (12), 178.

takvi čini ne bi prošli nekažnjeno, a kazna je trebala druge, posebno klerike, odvratiti od sličnih sablažnjivih zločina.

Babalić je bio i osobno povrijeđen. U tužbi opisuje kako su se on i don Dujam najprije susreli na trgu sv. Duje, današnjem Peristilu, gdje ga je Balistrilić pitao zašto ga je tužio pred svjetovnim sudom bez biskupova odobrenja.²³ Zatim su pošli u nadbiskupsku palaču da stvar razjasne pred biskupom koga u popisu svjedoka Babalić navodi na prvom mjestu. Riječ je o Blažu, biskupu Otočca koji je ipak većinom boravio u Splitu i zamjenjivao tamošnje, nerijetko odsutne nadbiskupe.²⁴ Apostolska Stolica ga je delegirala da tamo vodi i neke sudske procese, a u ovom slučaju on je u ulozi skupljača prihoda za Apostolsku komoru.²⁵

Premda arhivski tekst ostavlja neke nejasnoće, zaključuje se da Balistrilić nije platio dio prihoda od svojih prebenda, što je kao kanonik morao učiniti.²⁶ Kad se ispostavilo da je biskup doista bio zadužio Babalića da na taj način utjera dugove, sukob dvojice kanonika se zaoštrio naprije verbalnim prijetnjama, a onda je kulminirao i fizičkim obračunom.²⁷ Naime, Balistrilić je zaprijetio Babaliću kako će ga uništiti, kako će mu iskopati oči, na što je Babalić odgovorio da će on njemu otkinuti nos. Onda je don Dujam udario don Iliju šakom iznad lijevog oka i on je pao na tlo; zatim ga je don Dujam zgrabio za kosu i navlačio gore-dolje po biskupovoj odaji; na koncu je pograbio štap i udarao ga htijući ga dokrajčiti, kako

²³ Klericima je bilo zabranjeno međusobno sporenje pred svjetovnim sudom još od starine, od Kalcedonskog sabora (451. g., kan. 9). Zabranu su ponovili brojni kasniji koncili, često uz dodatak: »bez biskupova dopuštenja«. Sabor dalmatinskih biskupa, sazvan po nalogu Inocenta III. 1199., u kan. 5 dodaje i prijetnju izopćenjem. Usp. Alfonso Muzzarelli, *Il buon uso della logica in materia di religione...*, Roma, 1807, t. 6, 134–137: <https://books.google.hr/books?id=R2z4h3009YkC&> (pristupljeno 10. XI. 2021).

²⁴ Blaž Nikolić (Nikolin), učeni humanist i dubrovački dominikanac, imenovan je za biskupa Otočca 1460; umro je 1492. Splitski nadbiskup Petar Foscari (1476–1479) nikad nije ni došao u Split. Usp. Daniele Farlati, *Illyricum sacrum*, Venetiis, 1769, t. 4, 164–165; Mile Bogović: »Moji predšasnici biskupi – u Senju, Otočcu, Krbavi, Modrušu, Vinodolu i Rijeci«, *Senjski zbornik : prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, vol. 42–43 (2015), 1, 66–68.

²⁵ Još 1473. godine »Otočački biskup Blaž obvezuje se Apostolskoj zbornici glede ljetnice crkvenih nadarbina, koje se nalaze u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji...« *Camera Apostolica: annatae, introitus et exitus...* priredili Josip Barbarić *et al.*, Zagreb – Rim, 2001, sv. 2, dok. 223, str. 161.

²⁶ Usp. I. Ostojić, n. dj. (12), 150.

²⁷ Po svemu sudeći između ove dvojice kanonika već je postojala određena napetost jer su se iste godine već bili našli u izravnom sporu. Naime, Balistrilića je Johannes Dragonus iz Padove imenovao svojim zastupnikom da od Babalića povрати brevijar ispisan na pergameni i s crvenim koricama koji je bio založio za deset libara. No ni o ovom slučaju ne znamo ništa više (usp. G. Praga, n. dj. [13], 21).

dramatično ističe Babalić. Od zadobivenih udaraca Babalić je završio u krevetu s ozljedama koje su mu vidali gradski liječnik i ljekarnik.²⁸

Tužbom Babalić traži da Balistrilić isplati dvjesto dukata, od čega sto pedeset komori Apostolske Stolice, a pedeset njemu osobno kao odštetu za pretrpljene boli i sramotu. Na koncu je naveo niz svjedoka koje je trebalo ispitati o nemilom događaju. Kako se stvar dalje odvijala, ne znamo, ali znamo da se okršaj proćuo gradom i da se Marulić na nj osvrnuo u ironičnu dvostihu naslovljenu *Iliji Babaliću*,²⁹ koji je dobio batine:

Svojemu, Babaliću, imanju ne vidiš kraja,
Ali zato si svoj zamalo vidio kraj.³⁰

U drugom zapisu, iz 1482, Balistrilić se brani od tužbe koju je pred knezom Giovannijem Bollanijem³¹ podnio »messer Zanzi, procurator nostrorum pauperum«. Pretpostavljamo da je riječ o Ivanu Albertiju, a spomenuti poueri de San Lazaro vjerojatno su korisnici hospitala sv. Lazara koji je bio pri crkvi sv. Duha.³² Svakako, iz teksta se vidi da je rečeni Zanzi imao nekakve pretenzije na crkvu sv. Bartola i pripadajuće joj zemljište u Splitskom polju na predjelu zvanom Gusterna. Balistrilić se branio tvrdeći da je on rektor te crkve kojoj je uostalom i utemeljitelj bio svećenik.³³ Ukratko, da i on i siromasi Sv. Lazara potpadaju pod

²⁸ Među svjedocima imenovani ljekarnik Zanobij vjerojatno je sin Lapija Zanobijeva; v. Tonija Andrić, Ante Birin, »The Middle-Class Entrepreneurial Elite in Šibenik and Split (15th Century)«, *Povijesni prilozi* 56 (2019), 116–118.

²⁹ Očito imućni Ilija Babalić poznat je i kao onaj koji je za svoj ukop upotrijebio antički sarkofag. Na njemu je dao uklesati: *Helias Babalich divi Domni praes[bit]er] et can[onic]vs] vivens sibi et sv[is] fecit*. Sarkofag je s Peristila uklonjen najkasnije 1805. i nalazi se u Arheološkom muzeju u Splitu. Usp. Arsen Duplančić, »Reutilizacija antičkih sarkofaga i dvojica splitskih kanonika iz XV. i XVI. stoljeća«, *VAHD* 107 (2014), 331–365.

³⁰ LS 121 (187). Gramzivost klerika Marulić je ismijao i u epigramu *Protiv gospodina Bartolomeja Averoldija, splitskoga nadbiskupa*: »Pogledaj kako od sveca naš je različit Bartol: / Svetac zbog Krista je drân – Krista je odrao naš!« LS 123 (189). Apostolu Bartolomeju, koji je prema predaji bio živ oderan na misionarskom zadatku u Armeniji, suprotnost je Bartolomej Averoldi, protiv kojeg je splitski kaptol na čelu s Balistrilićem vodio spor.

³¹ Bolani je bio knez i kapetan od 5. ožujka 1481. do 4. lipnja 1484; usp. Grga Novak, *Povijest Splita*, Čakavski sabor, Split, 1978, sv. 3, 1365.

³² O karitativnim udrugama v. Irena Benyovsky – Tatjana Buklijaš, »Bratovština i hospital sv. Duha u Splitu u srednjem i ranom novom vijeku«, *Raukarov zbornik*, FF press, Zagreb, 2005, 625–655.

³³ Taj je beneficij naslijedio od svog prethodnika, kanonika i primicerija Jurja Petrova, jednog od najvećih kipara-drvorezbara u Dalmaciji u XV. stoljeću (usp. I. Ostojić, n. dj. [12], 218–219).

crkvenu jurisdikciju te da nisu podložni svjetovnom sudu. Nije razvidno u čiju je korist na koncu knez presudio.

Izričita ili implicitna Balistrilićeva prisutnost u Marulićevim djelima odraz je određene isprepletenosti njihovih života. Na nju ukazuje i u posveti spomenuto kumstvo;³⁴ no važnije je ono što se potom ističe, tj. da je među njima odavna vladala »pitomščina« i »sartčena prijazan«. Ipak, bez obzira na to kao i na činjenicu da je Balistrilić bio vrstan znalac »obojega jazika«, može izgledati neobično što je Marulić *Juditu* posvetio osobi koja je, prema Babalićevoj tužbi, barem neko vrijeme bila na lošem glasu. Uzevši u obzir da su i Balistrilić i Marulić sudskim parničenjima branili svoju imovinu,³⁵ da su se u nekom trenutku povukli iz aktivnoga javnog života, pitanje je nisu li gloženja i sukobi obojici dozlogrdili i doveli ih do zaključka kako je »sve taščina« te ih naveli da se u osami posvete knjizi i molitvi. Svakako, dva desetljeća između mučnih parnica te završetka i posvete *Judite* bila su dovoljna za takvo sazrijevanje.

Načela izdanja

Priređeni su tekstovi doneseni kronološkim redom. Kratice su razriješene bez zagrada, a interpunkcija i uporaba velikih slova usklađene su s današnjim uzusom, ostala grafijska rješenja sa svim osobitostima sačuvana su; u tekstu na talijanskom nisu dodani naglasak ni apostrof gdje to današnji pravopis traži. Trotočjem u prelomljenim zgradama <...> označen je dio teksta koji nedostaje zbog oštećenja ili nečitljivosti, a u oblim zgradama (...) dani su marginalni naslovi. Mjesta na kojima je čitanje nesigurno označena su upitnikom u prelomljenim zgradama <?>. Izrazitije neobičnosti u grafiji i sintaksi zabilježene su uskliknikom u prelomljenim zgradama <!>.

³⁴ Ne znamo kakvo je kumstvo posrijedi: krsno, krizmano ili neko treće. Svakako, Dujam je bio stariji od Marka, 1467. spominje se kao svećenik (»pre Doimo di Balistrel«; G. Praga n. dj. [4], 70).

³⁵ O Marulićevim parnicama v. »Processi Maruli«, n. dj., (3), 53–108.

PRILOG

[Tužba protiv Dujma Balistrilića, 14. srpnja 1478]³⁶

/25r/ Processus criminalis contra venerabilem dominum presbyterum Doimum quondam magistri Petri Balistrerii cum domino presbytero Helia Bualich

/26r/ MCCCCLXXVIII die 14 Julii

Venerabilis dominus presbyter Helias, canonicus Spalatensis, existens in domo sue habitationis et jaciens <!> in lecto, presentauit mihi Gregorio, cancellario comunis, querellam tenoris infrascripti, petens ac requirens ut in ea continetur.

Qua presentatione facta, accessi ego Gregorius, cancellarius antedictus, ad reuerendum decretorum doctorem dominum Thomasium, vicarium ecclesiae, et eidem presentauit querellam predictam; quam idem dominus vicarius admisit si et in quantum de jure et non aliter.

Dauanti la vostra reuerentia, reuerendo miser Tomaso, decretorum doctor preclarissime e uichario Spalatensibus <!>, reuerendissimi domini domini Petri Foschari, tituli sancti Nicolai chardinalis benemeriti ac etiam administratoris ecclesie Spalati imperpetuum etc., cumparo io pre Elya Babalich, latore presentium, canonicho de Spalato et con graue querella naro et expono contra et aduersum pre Doimo Petri de Balistis chome contra et aduerso ad homo el qual non ha dauanti i ochii Idio, mancha <?> in riuerentia ha comandamento alcuno del Summo Pontifice et el qual non ha pocho denigrato, ma fortissimamente offeso sua Signoria et Sanctita, et maxime in obidientia et reuerenzia, in vergona de tuta la Romana corte et de tuta la militia clericahale, del cui sedio, infamia e clamore e piena tuta la cita de Spalato.

Et io, hauendo rispetto alo honore del Summo Pontifice et ala dignita clericahale, oltra modo lesa per la dicta confusion e schandolo, exorto in le <!> mente de tuto el populo de Spalato quello **/26v/** ha comesso predicto pre Doimo Petri de Balistis Spalatensis, diabolicho instigato. Et e gran tempo con animo impensato haueua deliberato a far questa abomineuole scelerita, pro vt constat et liquido apparet ex actis ipsius, et maxime ob ipsius ligitimam <!> confesionem factam contra reuerentiam paternitatis Vestre, vnde breuemente expono eo quod non indigeat vlla informacio, solamente fazo per declaracion sua, et azo che tal ati <non> debiano poser pasar impuniti. Con zo sia cosa che el zorno del sabato el qual fu annnese <!> dell presente fu ala piazza de Sancto Doimo dauanti al uolto che va verso lo arciescouado io a caso parlando con pre Iacomo Papiza, canonicho de Spalato, per le facende nostre, et dicto pre Doimo suprauene li, molti circum astanti, e

³⁶ HR-DAZD-16, Općina Split, spisi kneza Andree Giorgija (1476–1478), kut. 17, sv. 34

disime: »Pre Elia, tu me ha citado zenza comission del vescouo.« Li risposi: »Non e el uero, domanda el uescouo.« Pre Doimo response: »El vescouo me lo a dito che non te ha dato comision di douermi citar.« Et questo dise che mi non me doueua con altro alturcar excepto. Li resposi: »Andemo dal vescouo.« Et ipse iam cenam fecerat con diabulo: sciebam quid erat facturus pro vt fecit. Come fussemo dauanti el vescouo contradicentes <?>, mi pre Elya dise al uescouo: »Mon signor, e uero tu me ha comandato per apostolicha autorita et de i signor delegati douer citar tuti detentori de li vostri beneficii acetati per la gracia a noi fata per la Sanctita del Summo pontifice pel vescouo?« /27r/ Response de si. Pre Doimo chomo cului el qual aueua el mal pinsier in lo animo dise: »Non special autorita di mi solo te se fato.« Io li response: »De tuti o comandamento, come apar in scriptis.« Pre Doimo dise: »Ma vterius <?>, a che fin tu non hay citado al uescouo?« Response: »A questa fin, perche mi son amalato et posto al leto, come tu uedi.«

Vedendo pre Doimo non se poseua preualere contra el uescouo, dise a mi con afogato animo: »Pre Elya, te desfaro del mondo perche ho do sententie <?> contra de ti.« Io li response: »Non ho pensier dei fati tui per fin che dura la illustrissima signoria che procura de priuacion de beneficii.« Et eciam pre Doimo response: »Ti chauero tuti duj li ochii.« A questo paso li repose: »Se tu me cauero li ochii, te faro mozar el naso.« Eo dicto pre Doimo meno vn pugno, et menome sopra l'ochio da la parte senestra, et per quella percusion cadeti in terra. El dicto pre Doimo me brango per li caueli e strasinome su et inzo per tuta la camera del vescouo, et anche per la sala. Per la qual percusion essendo quasi morto, non sapeua quello fuse de mi. Vltimamente non li basto quello me haueua fato, prese vn baston uolendome totalmente finir, et meno, et volse la ventura: solo el me azonse tre uolte saluo el uero nel pe senestro, per la qual lesion mi son duto <!> al leto con grande pene e periculi ocorso de mi, se adomandi el medico de questa terra, el qual per sua grande virtude me da remedii ala zornata, et a me remediato fin ad presente. Mente de meno dubita che ne lo auegnir nel loco offeso non se genera qualche mala nasion. Et eciam et tuto questo fato apar in scriptis dal cancelier de comun, che bota che e come /27v/ et eciam, domine mi reuerende honorato, a uostra reuerentia el fato come pasa, offerendomi a prouar tuto quello ho per alegato.

Et hac causa ho fato la mia querella in scriptis qua propter super hiis prouideatur ne aliquid peius iminetur sapientis pauca, eo quod pena ipsius aliis transeat in exemplum, ne <!> ceteri, et maxime qui in clericali militia constituti sunt, discant et sciant talia vitare vitia et scelera, quodque murmuraciones iniure et schandala exorta ob scelus ipsius cessant atque esse desina<n>t.

Et quod parentes mei, quibus illata mecum est iniuria, ipso imposito non contristentur conquerentes de nobis et eciam qua propter eam pro crimine lese sacre maiestatis quam pro me leso, protestor versus <?> prefatum presbiterum Doimum in ducatis ducentis, centum quinquaginta apostolice camere aplicandis et quinquaginta mihi leso pro damnis meis. Rogans te notarium et eciam seruato

mihī omni jure adendi seu minui, corrigere atque permutare quouismodo, quomodocumque et qualitercumque.

Quibus hīs male gestis huic mee querelle hos aplico testes, videlicet: reuerentia domini domini Blasii Oticensis episcopi bene meriti, nec non eiusdem cugnata et anzilia eiusdem domus et in eorundem talamo, qui cum exclamarem audiens presbiter Marinus Petri stipendarii eo tunc concurit et interfuit rei; ac etiam Jelina, vxor Giorgii Turcheto, bastasio, simili modo omnia vidit; refuatis <?> pluribus aliis.

Insuper prefatus presbiter Elyas produxit intentionem suam in scriptis tenoris infrascripti, petens et requirens examinari testes suos, ut in eis continetur.

/28r/ Item prima dimande miser pre Iacomo Papiza, quando mi tiro per mantello, andemo da miser vescouo.

Item secundo dimande miser vescouo essendo in sua camera ante a che parte fu batudo et perche.

Item terzo domande Lucia Fantescha, la qual sta in caxa de maistro Marin pilicer, che la zonzi li;

Item quarto domande miser pre Simon e pre Nicolo Tulisich quando mi uense fuora de caxa con loro recauano mei cauelli che me haueua caudo dicto pre Doimo;

Item quinto quando medigo et spicier essendo in caxa mia li mostro presente cancellier vno faso che cauei dal <?> dicto Doimo me iera schauado;

Item sexto che miser medego e ser Zuanobio spicier che siano examinadi come per la bota che me haueua dado con vno baston, per le medisine, e per spicier, e quanto sun stato in leto per suo deffeto.

[Dujam Balistrilić brani svoja prava na beneficij, 15. travnja 1482]³⁷

/455r/ 1482, die 15 aprilis

(Pro presbytero Doymo a Balistis) Comparens ad presentiam magnifici domini comitis venerabilis presbyter Doymus quondam Petri a Balistis protestauit et exhibuit scripturam tenoris infrascripti, videlicet:

Auanti de voy, magnifico et preclarissimo messer Zohane Bollani, conte et capitano de Spalato dignissimo, comparo mi pre Doymo quondam Petri de Balistis, premocerio de la giesia metropolitana Spalatina, cum aggrauatione premissa: dico cum sit che messer Zanzi procurator nostrum pauperum, questi Zanzi me molesta dauanti la magnifica vostra podesta per vna chiesa et orto, fo di quondam messer

³⁷ HR-DAZD-16, Općina Split, spisi kneza Andree Giorgija (1476–1478), kut. 17, sv. 35

pre Zorzi di Piero, canonico Spalatense, posto in campo de Spalato, in loco chiamato Gusterna, in li quali chiesa et orto io prenominato pre Doymo dico hauer rason, come coluy el qual son rector et possessor za da tanti anni, et al tempo et hora, constaro in foro competente, azo per dechiaration de le mie rason et argomento d'esse, produco questa presente scrittura io non esser tenuto responder in foro seculari, per quatro particular rason.

Premo, che la dicta chiesa e consecrata in nome de San Bartolomeo et orto etiam consecrato per el cimiterio, come par chiaramente per sculpitura in piera sopra le porte de la predicta chiesa et orto.

Secundo, io, el qual son vero rector et possessor, etiamdio son prete.

Tercio, predicti poueri de San Lazaro quando che son in congregation, sono sottoposti al foro ecclesiastico.

Quarto, che l' fondator de predicta /455v/ chiesa e orto e stato prete.

Per quatro queste et altre rason isto iudicio aspecta al foro ecclesiastico et non seculare, et ego propria autoritate in iudicem secularem consentire nequeo, vt habetur extra <?> de foro competenti. Significasti et che seculares <?> clerici vero non possunt in non suum iudicem consentire, nisi sit persona ecclesiastica. Nam et secularis iudex nullam in eo potest habere iurisdictionem, etiam et per totum se narra de questa materia.

Per tanto, magnifico e preclarissimo conte, non facio per schiuar el foro ouer iudicio vostro equissimo, azo sacri canoni non permettono ne a voy iudicare la cosa ecclesiastica, ne a mi per consentire. Per questo protesto de nullitate faciendorum, si in preiudicio mio sentenza <?> processo ad instancia de qualche uno.

Anche protesto al dicto messer Zanzi omnibus melioribus modo via, jure e forma de tutti danni, spese et interessi, si dauanti foro secular me trahera etc. Rogans te notarium etc. che la copia me sia data de la presente protestation etc.

Quam scripturam magnificus dominus comes sedens sub logia cum ser Doymo de Papalibus, ser Carolo Martinusseuich et ser Petro ser Comuli admisit si etc. et aliter non.

Mcccclxxvij. Die. iij. Julij.

26

Venerabilis dominus dominus abbas Helias Canonicus Splitensis exat
in domo sue habitacionis et in lecto putavit in Gregorio
cum suis querellam tenens inscriptam petens ac requirens
ut in ea committeretur:

Qui petitione facta: rogati ego Gregorius cum iudicium: ad
reuerendi doctoris doctoris d. Thome: vicarii et
et eiusdem querellam factam: quod d. Vicarius admittit h
et quantum de sui et non alia

¶ Dummo la sua Reuerencia Reuerendi magistri Tomasi doctoris
doctoris preclarissime eiusdem: scriptis Reuerendissimi domini
domini Petri solitarii abbatii Sancti Hecoly chardimulsi benemeriti
ne eius administracionis ecclesie splitensis Imperpetuum et cum
pauo so pre elya babalies Latore pntu canonico de splito
et ei grime querella nro et expono contra et aduersum
pre Dogno petri de balisf come contra et aduerso
ad homo elqual no ha dimissi iudij suo merito i vne
rentia ha comandamento alano del Summo Pontifice et
elqual no ha potto denigrato ma fortissimamente offeso
sua signoria et sancta et maxime i obidientia et
reuerencia i vengona de tuta la sua omnia corte
et de tuta la milia deuidale del cui sermo infama
clamore epica tuta la ato de splito. Et lo huiendo
rispeto ala hono del summo pontifice et ala dignita
deuidale otra modo lesa p la sua confession estandolo
exorto a le mente de tuto el populo de splito quello

Slika 1. Tužba protiv Dujma Balistrilića, HR-DAZD-16, Općina Split, spisi kneza Andree Giorgija (1476–1478), kut. 17, sv. 34, f. 26r.

respote de si pre Domo como cuby el qual meua et meua
 pifer. Lo no dese no opul autorita di mi solo te se fato
 10 Li respote de tutti o commoimento come apor si scriptas
 pre Domo dese ma vlti rati fin tu no bay estado al nestoro
 respote aquista fin qto mi son amolato & posto al leto
 come tu vedi. Vndando pre Domo no se poseur qualere contra
 el nestoro dese nmi cu afogato animo pre elya te desfaro del
 mundo qto bo do sime contra detti. Lo li respote no bo pen
 sier dei fati tui p fin et dura. La Illustrissima Signora de
 procura de primario de benchoj. & pre Domo se espote
 ti chamero tui duy li oby aquisto palo li respote se tu me
 amero li oby te fero mojar el nase. & o do pre Domo
 meno vn pugno. & menome sopra lodio da la parte bene
 fra & quella pousio adati terra. el do pre Domo
 me biamo p li omes. & strafinome fu el ligo p tutta
 lacamera del vestone. & mto p la sala p la qual pousion
 essendo quasi morto no sapeur quello fuic de mi. Vltima
 mente no libasto quello me bamea fato ovre vn baston
 volandome totalmete fuir. & meno: & volte la ventura
 solo el me njanse tre volte gualco chero nel pe bencho
 p la qual lesion mi son puto al leto cu grande paine &
 perico. ocurso de mi se adomndi al medico de questa
 terra el qual p sua grande vitude me da p amedi
 ala giornata. & como remediato fin al ante. niente de
 meno dubito et ne lo aneguir nel loro offeso no se
 genera qualto mala natio. & tutto questo fato apor
 inscriptas del canotier de camu et bota eto erome

Slika 2. Tužba protiv Dujma Balistrilića, HR-DAZD-16, Općina Split, spisi kneza Andree Giorgija (1476–1478), kut. 17, sv. 34, f. 27r.

Branko Jozić

MEN OF SPLIT IN *JUDITA*

As well as the figures who are part of the Old Testament tale of Judith and figures from other Biblical books and from Ancient history and mythology, the names of two men from Split also appear in the edition of Marulić's *Judita*, contemporaries of Marulić, Petre Sričić and Don Dujam Balistrilić. The fifth centenary of the first printed edition of *Judita* (1521–2021) is an occasion to bring together everything that is known about the two of them and to add some new information from the archives.

Judita was printed only twenty years after its composition, much of the credit going to Petre Sričić. To him we owe another work, exceptionally important for Marulić studies. It was at his persistent requests that Frane Božičević wrote the biography of Marulić, which provides a wealth of invaluable biographical information. Sričić was kin with Marko Marulić, and the connections of their families have been documented several times. His grandfather Petar Srića was accused with Marulić's father Nikola of having been an accomplice in the theft of the will of Jakobina, sister of Nikola Papalić; he was also legal representative of Nikola's descendants in the litigation with the heirs of Katarina Kukuja. He was one of the judges in the division of assets among the heirs of Nikola and Dujam Marulić. While pleading for his own son Frane, he also took up the case of Marulić's brother, Šimun, endeavouring to get them permission to return from exile, to which the vice-count of Split Pietro Bellegno had condemned them.

We have a few other hints about the closeness of the Srića or Sričić and the Marulić families. Marulić wrote a laudatory epigram to the previously mentioned Frane Srića, and an epitaph for his son Jerolim. The Petar Sričić referred to in *Judita* was one of the judges of the curia and one of the witnesses before whom Marulić's will was read. This closeness contributes to the understanding of the trouble he took about the printing of *Judita*. It was expressly pointed out that the work was printed thanks to his »care and diligence«, which probably means that he provided funds to cover the costs of printing, found typesetters for the work in a language unknown to the Venetian printers and perhaps also carried out some editorial tasks.

The other native of Split, Don Dujam Balistrilić, was *canon primicerius* of the Church of Split from 1479 to 1506. It was to him, gossip and friend, that the poet dedicated *Judita*, composing a lengthy and important dedicatory epistle. At Balistrilić's request, Marulić translated the celebrated work *De imitatione Christi* into Croatian. Don Dujam was in the chapter's committee that handled the suit against Archbishop Bartolomeo Averoldi (1495), about whose avarice Marulić wrote an ironical epigram. Common to Balistrilić and Marulić was that they fiercely defended their assets and were no strangers to litigation. The appendix

to this paper contains two accounts from the archives of the old Split Commune. One is a suit against Balistrilić for an unpaid debt and for an assault on Canon Babalić, who was trying to collect on the debt. (Marulić referred to this event in an ironical Latin epigram: *Ad Helyam Babalum implagatum / To Elijah Babalić, who got thrashed*). Ultimately both of them suddenly retired from active public life. Balistrilić probably did this just before the end of his life (after 1506), retiring to Nečujam Cove on Šolta Island. A little later, in 1509, he was joined by Marulić, who spent two years there and completed a number of his works.

Keywords: Petar Srića, Dujam Balistrilić, *Judita*, court cases